

ספרות עברית וכללית

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25x1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(35x1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,				
		השירה העברית במאה ה־20)	—	(20x2)	—	40 נקודות
		סה"כ	—			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עַקִּיבָא הִיָּתָה בַת.
 אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָיִים: ¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנִכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפְתָּה,
 מִכִּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
 הִיָּה דוֹאֵג עַל הַדְּבָר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִמְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה, ² נִעְצָה אוֹתָהּ בְּסֶדֶק,
 קָרָה שִׁישְׁבָה [= שְׁנַנְעָצָה] בְּעֵינֵי שֶׁל נָחֵשׁ.
 בְּבִקְרָה, כְּשֶׁנִּמְלָה אוֹתָהּ, נִסְרַף וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אֲבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
 אָמְרָה לוֹ: בְּעָרְבַי בָּא עָנִי, קָרָא בְּפִתְחִי, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעֲדָה,
 וְאִין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
 קָמְתִי, נִמְלָתִי אֶת מְנַתִּי שְׁנַתַּתָּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצְוָה עָשִׂיתָ.
 יָצָא רַבִּי עַקִּיבָא וְדַרְשׁ: "וַיִּצְדָּקָה תִּצִּיל מִמוֹת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עֲצֻמָּה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השער.

במעשה חכמים זה יש שתי דמויות מרכזיות.

לדעתך, מי מן הדמויות האלה היא הדמות הראשית? נמק והדגם את דבריך.

סיפור קצר

2. יד ושם / אהרון מגד

באחת מן השיחות בין רעיה לבין רחל, רעיה פונה לרחל ואומרת: למה את עושה מזה עניין גורלי כל־כך? את מפחידה אותי! מהו העניין הגורלי שרעיה רומזת עליו? תאר את העמדה של רעיה, של רחל ושל סבא זיסקינד בעניין זה, והסבר מדוע כל אחד מהם נוקט דווקא עמדה זו.

3. סיפור קצר מתורגם

באמצעות תיאור חייהם האישיים של בני אדם, המתרחשים בזמן ובמקום מסוימים, יצירות ספרות מעלות שאלות על חיי האדם בכלל. הסבר קביעה זו, ובסס אותה על העלילה של סיפור קצר שלמדת, על הדמויות בסיפור ועל היחסים ביניהן.

פרק שני – יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-12.

יצירות מאת עגנון

4. תהלה

לפניך הקטע הפותח את הנובלה "תהלה", ובו אפיון ישיר של הגיבורה. קטע זה מעורר בקורא ציפיות בנוגע לדמותה ולהתנהגותה של תהלה.

קרא אותה, וענה על השאלה שאחריו.

זקנה אחת הייתה בירושלים. זקנה נאה שכמותה לא ראיתם מימיכם. צדקת הייתה וחכמה הייתה וחיננית הייתה וענוותנית הייתה. אור עיניה חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלום. אלמלא שאין הנשים יכולות להידמות למלאכים הייתי מדמה אותה למלאך אלוקים.

האם הציפיות שנבנות בפתיחת הנובלה בנוגע לדמותה של תהלה מתממשות בנובלה? הסבר והדגם את דבריך באמצעות ארבע דרכים לאפיון עקיף של דמותה.

5. והיה העקוב למישור

לפניך דברי ההקדמה של המחבר לנובלה. קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם. מעשה באדם אחד ושמו מנשה חיים [...] שירד מנכסיו [...] ועליו ועל כיוצא בו הכתוב ואומר ואז ירצו את עוונם ופירש רש"י ז"ל וכיפרו על עוונם בייסוריהם.

א. הסבר את הזיקה בין דברי ההקדמה של המחבר ובין עלילת הנובלה. (20 נקודות)

ב. לדעתך, האם אכן כיפר מנשה חיים על עוונותיו גם בהתנהגותו? נמק והדגם את דבריך.

(15 נקודות)

6. סיפור פשוט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

כאשר הירשל שוכב במיטתו ומתקשה להירדם הוא מהרהר: כמה גרוע האדם. ישן כדי שיקום. קם כדי שישן. ובין קימה לשינה, צרות וייסורים ופגעים ועלבונות.

א. הסבר והדגם על פי עלילת הרומאן מדוע הירשל חושב מחשבות אלה על חיי האדם (בתשובתך אל תכתוב על סיום הרומאן). (15 נקודות)

ב. על פי סיום הרומאן, האם נפתרו המצוקות שגרמו להירשל לנדודי שינה? הסבר את דבריך. (20 נקודות)

7. שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו; המלבוש; האדונית והרוכל; מדירה לדירה

ענה על שני הסעיפים א-ב.

סיפורי עגנון מציגים זיקה בין מצב של משבר, שאפשר להגדירו במונחים כמו קלקול, מכשול [...] ובין מאמצי תיקון או התרה.

(מעובד על פי ברזל, ה' [עורך]. [1982]. שמואל יוסף עגנון, מבחר מאמרים על יצירתו. תל אביב: עם עובד. עמ' 58)

א. תאר והסבר את הקלקול או את המכשול בחייה של הדמות המרכזית ביצירה מאת עגנון שלמדת. (15 נקודות)

ב. הסבר אם הדמות המרכזית מודעת לקלקול או למכשול בחייה בשלבים שונים ביצירה, וכיצד היא מתמודדת עם הקלקול או המכשול. הדגם את דבריך. (20 נקודות)

דרמה

8. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. זיגמונט אומר ליורם: שום מקום איננו מקומי... הנה כאן אני ישן, במזרח. לבי במערב... על פי דברים אלה, כתוב כיצד זיגמונט מרגיש, והסבר מדוע הוא מרגיש כך.

הבא מן המחזה שת דוגמאות נוספות לרגשות אלה.

(25 נקודות)

ב. דמותו של זיגמונט מעוררת דילמה מוסרית. הצג דילמה זו. האם המחזה מציע פתרון לדילמה הזאת? הסבר את דבריך. (10 נקודות)

9. אנטיגונה / סופוקלס

המחזה "אנטיגונה" נכתב בימי יוון העתיקה, אך המתואר בו רלוונטי גם לימינו. תאר שניים מן הנושאים שהמחזה עוסק בהם, והסבר את הרלוונטיות שלהם לימינו.

10. בית בובות / הנריק איבסן

לפניך דברי נורה להלמר, לקראת סיום המחזה. קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם. [...] לגביך הייתי אשתי-בובתי [...] והילדים היו הבובות שלי. אני נורא נהנית מזה ששיחקת בי, והשתעשעת איתי, ממש כמו שהילדים נהנו מזה ששיחקתי איתם.

- א. כיצד מצטיירת בקטע שלפניך דמותה של נורה האם? הבא מן המחזה דוגמה להתנהגות של נורה כלפי ילדיה (בתשובתך אל תכתוב על סיום המחזה). (15 נקודות)
- ב. מה נורה מחליטה בסיום המחזה? הסבר כיצד היא מנמקת את החלטתה בנוגע לילדיה. מה דעתך על החלטה זו? הסבר את דבריך. (20 נקודות)

11. אויב העם / הנריק איבסן

מתח וחשש מפני הצפוי לקרות מלווים את חוויית הקריאה במחזה "אויב העם". הסבר והדגם קביעה זו על פי עלילת המחזה, וכתוב כיצד סיום המחזה מביא להתפוגגות המתח והחשש.

12. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- באחרית הדבר למחזה "ביקור הגברת הזקנה" דירנמט כותב: אני מציג עולם ולא מוסר השכל [...].
- א. מה הם המאפיינים של העולם המוצג במחזה? הסבר והדגם את דבריך. (25 נקודות)
- ב. לדעתך, האם בכל זאת אפשר ללמוד מן המחזה מוסר השכל רלוונטי לימינו? נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 13-20) עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 13-16), ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה־20 (שאלות 17-20).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 13-16.

פיוט

13. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריי.

יְדִיד נֶפֶשׁ / ר' אלעזר אזיכרי

יְדִיד נֶפֶשׁ אָב הַרְחֵמוֹ, מִשׁוֹ עֲבָדְךָ אֵל רְצוֹנָךְ,
יְרוּץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מוֹל הַדָּרֶךְ,
כִּי יַעֲרֵב לוֹ יְדִידוֹתְךָ מִנֶּפֶת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוֹר, נְאֻה, זֵיו הָעוֹלָם, נֶפְשִׁי חוֹלַת אֶהְבְּתְךָ;
אֲנֵא אֶ-נָּא נָא רְפֵא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נַעַם זֵינוֹךְ;
אֲז תִּתְחַזַּק וְתִתְרַפֵּא וְהִיִּתָּה לָךְ שְׂפַחַת עוֹלָם.

וְתִימָן יִהְיוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֵּן אוֹהֲבֶךָ,
כִּי זֶה כְּמֹה נִכְסֶיךָ נִכְסֶיךָ לְרֵאוֹת בְּתַפְאֲרַת עֲזֶךָ,
אֲנֵא, אֶ-לִי, מִחֲמַד לְבִי, חוּשֵׁה נָא, וְאֵל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּילָה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיב, עָלַי אֵת סִכַּת שְׁלוֹמְךָ,
תְּאִיר אֶרֶץ מְכַבֹּדְךָ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ.
מֵהָר, אֶהוּב, כִּי בָא מוֹעֵד, וְחַנּוּנִי כִימֵי עוֹלָם.

בחר בשלושה מצויורי הלשון בשיר, פרש אותם, והסבר כיצד הם מסייעים לדובר לבטא את

רגשותיו כלפי האל.

שירת ימי הביניים

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יְדַעְתָּנִי בְטָרָם תְּצַרְנִי / ר' יהודה הלוי

יְדַעְתָּנִי בְטָרָם תְּצַרְנִי, / וְכָל עוֹד רוֹחֵךְ בִּי – תְּצַרְנִי.
הֵיִשׁ לִי מֵעַמָּד, אִם תִּהְיֶה פָּנִי, / וְאִם לִי מִהֶלֶךְ, אִם תְּעַצְרֵנִי?
וּמָה אֵמַר? – וּמִחֲשָׁבֵי בִידֶךָ! / וּמָה אוֹכַל עֲשֶׂה עַד תְּעַזְרֵנִי?
דְּרַשְׁתִּיךָ בְּעַת רְצוֹן – עֲנֵנִי / וְכַצְּנָה רְצוֹנֶךָ תְּעַטְרֵנִי,
הִקְיַמְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירֶךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִירֶךָ עוֹרְרֵנִי!

הצג את הרגשות של המתפלל לאלוקים, הבאים לידי ביטוי בשיר, והסבר שני אמצעים אמנותיים המסייעים בעיצוב רגשות אלה.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שִׁפְלֵ רוּחַ / ר' שלמה אברגבירול

שִׁפְלֵ-רוּחַ, שִׁפְלֵ-בְּרַךְ וְקוֹמָה, / אֶקְדָּמְךָ בְּרַב פֶּחַד וְאִימָה.
לְפָנֶיךָ אֲנִי נֹחֵשֵׁב בְּעֵינֵי / כְּתוֹלַעַת קִטְנָה בְּאֶדְמָה.
מְלוֹא עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין קֶץ לְגִדְלוֹ, / הִכְמוּנִי יְהִלְלֶךָ, וּבְמָה?
הַדְרֶךְ לֹא יִכִּילוֹן מְלֶאכִי-רוּם – / וְעַל אַחַת אֲנִי כְּמָה וְכְמָה!
אֲשַׁחַר אֶל בְּרֵאשִׁית רְעִיוֹנֵי / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל נְשָׂמָה.

בשיר זה בא לידי ביטוי מתח בין שפלות לגדולה.
הסבר והדגם כיצד מתח זה בא לידי ביטוי, וכיצד שניים מן האמצעים האמנותיים בשיר מסייעים בעיצובו.

שירת ביאליק

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת / חיים נחמן ביאליק

אומר לבי לי בחשאי: „בני! תלומותיך באו; נפל כוכב מרקיע – האמינה – לא שלף הוא.	יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת, וְכָל-הָעוֹלָם כְּלוֹ שוֹתֵק; וּמֵאַחֲרֵי הַרְחִיִּים שְׁאוֹן הַנַּחַל אֵיבֹ פוֹטֵק.
עוד שלף קבוע איתן ובמשבצתו יזרח שמה; שא עיניך – הנה שם הוא קורץ, רומז לך נחמה.”	שְׁחֹר הַלֵּילָה הוֹלֵךְ כּוֹבֵשׁ, מְרַקֵּב צֶל עַל-צֶל וְכּוֹפֵל; דוּמָם אֶל-גַּם הַמְחַשְׁבִּים כּוֹכֵב אַחַר כּוֹכֵב נוֹפֵל.
ובהשתתק כל-העולם, אשב אביט אל-כוכבי; לי אין עולם אלא אחד – הוא העולם שבלבבי.	וּבְהִשְׁתַּתֵּק כָּל-הָעוֹלָם, אַרְגִּישׁ: לְבִי עַר וּמְדַבֵּר; אַרְגִּישׁ: מֵעֵין טְהוֹר אֶחָד הוֹמָה אֵט שֵׁם וּמִתְגַּבֵּר.

על פי השיר כולו, הסבר והדגם את הזיקה בין העולם ובין הלב.

מה זיקה זו מלמדת על רגשותיו של הדובר? הסבר את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 17-20.

17. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהום האויר, רעש
האקרנים הבלתי פוסק
החסף שאינו מתמלא לעולם -
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצֶהב מתכתי חלוד
על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

א. תאר את הקשר בין כותרת השיר ובין השיר כולו. (15 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר את הקשר בין כותרת השיר

שבחרת ובין נושא זה. (5 נקודות)

18. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נצול / לאה איני

אָבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְּלוּב לֹו עַל זְרוּעַ
וּמְקָשִׁיב־מְקָשִׁיב כְּדָרוּף.

בְּאֵזֶן הַשְּׂמָאלִית אֵינֹו מְקָשִׁיב
זָכַר לְסִטְיָרָה מְכַפּוֹ שֶׁל אָס.אָס.

בְּאֵזֶן הַזֵּו הוּא שׁוֹמֵעַ 5

שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ

אֲף אֵת הָאֵזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְסֵת
לְסִיּוּטִים שְׂבָאִים לֹו

מְדוּרָה, מְבוּנָה, מְאוּשׁוּיץ

בְּקִרְוֹת 10

אָבִי צוֹרַח אֶתֶת לְשׁבוּעַ כְּאוֹמֵר –
שְׁלוּמִי טוֹב

וְאַחַר כֵּךְ הוּא הוֹפֵף אֵת רֵאשׁוֹ עַל הַכַּר הַרְטָב
וְנִרְדָּם עַל צְדוֹ הַיְמָנִי

נֹוֹתֵן אֵת אֲזֵנוֹ הַמְתָּה לְבְכִי 15

בְּכִי הַמְהִלָּךְ עַל בְּהוֹנוֹת.

א. מהו המצב הרגשי של האב על פי שורות 11-12? הסבר את דבריך.

הבא מן השיר דוגמה נוספת למצבו הרגשי. (15 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר כיצד נושא "השואה"

בא לידי ביטוי בשיר שבחרת. (5 נקודות)

זוגיות ואהבה

19. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים: שירי אהב"ה", מאת לאה גולדברג. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נִפְרַדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֶּל בֵּינֵינוּ כְּחוֹמָה.
זאת הטפה שעל ידי נותרה לי
טפת סגרים נדאי היא, לא דמעה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוּא כְּלָמָה,
הוא לא יבכה על אהבה גוססת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אָדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דְּמָעָה.

נִפְרַדְנוּ כָּךְ. הֶרְחוּב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנֵי אֵיזָה הַלֵּךְ, וּמִגָּד
הָעֶרְפֶּל תְּלוּי כְּהֵינּוּמָה.

מֵאֵין בְּלִבִּי חֲדוּנָה חוֹגְגָת?
אוֹלֵי, בְּכָל זֹאת, זוֹ הֵיטָה דְּמָעָה.

א. על פי הבית השני בשיר, הסבר את היחס של ה"דור הזה" לבכי.

מהי הזיקה בין יחס זה לבכי ובין היחס של הדוברת לבכי בשיר כולו? הסבר והדגם את דבריך. (15 נקודות)

ב. מה הם הרגשות הבאים לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדת בנושא "זוגיות ואהבה"? הסבר והדגם את דבריך.

בתשובתך כתוב גם על אמצעי אמנותי אחד המסייע בעיצוב רגשות אלה. (5 נקודות)

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

אמי אמי

מכפר השיחים הירקים בירק אחר.
מקן הצפרים המחליבות חלב מתוק מכל מתוק,
מערש זמירי אלף לילה ועוד לילה.

אמי אמי

שהרחיקה רעות
באצבעות צרדות
בהלקאות תזה
ובשם כל האמהות.

אבי אבי

אשר עסק בעולמות
אשר קדש שבתות בעראק נקי
אשר היה בקי מאין כמוהו
בהלכות בית כנסת.

אני אני

שהרחקתי עצמי
הרחק אל תוף לבי
שכשהכל היו ישנים
הייתי משגן
הרחק אל תוף לבי
מסות קטנות של בך
ביהודית
מרוקאית.

א. מה מאפיין את התרבויות המוצגות בשיר?

האם תרבויות אלה מתנגשות זו בזו או משלימות זו את זו? נמק והדגם את דבריך.
(15 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם וזהותו", והסבר כיצד אחד מן האמצעים האמנותיים מסייע בעיצוב זהותו של האדם בשיר שבחרת. (5 נקודות)

בהצלחה!